

ΠΟΛΙΤΙΚΗ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΓΟΥΛΑΤΟΣ
Η αισιοδοξία ως δημόσιο καθήκον

άντεξαν χωρίς να χρειαστούν capital controls. Όσα έγιναν μεταξύ Νοεμβρίου 2011 και Ιουνίου 2012, όχι μόνο απέτρεψαν μια καταστροφική άτακτη χρεοκοπία της χώρας, αλλά δημιούργησαν ένα προηγούμενο κυβερνήσεων διακομματικής συνεργασίας που κράταε μέχρι σήμερα, και πραγματοποιήσαν μια οδυνηρή προσαρμογή και μεταρρυθμίσεις που κατέστησαν εφικτή την πορεία εξόδου της χώρας από την κρίση.

Γράφατε ότι έχουμε μπει στην «τέλεια καταίγιδα»: πάσχουμε ταυτόχρονα από κρίση χρέους και κρίση ανταγωνιστικότητας. Η κυρίαρχη άποψη είναι ότι φτάνει τα μνημόνια. Εσείς τι λέτε; Η δαιμονιοποίηση των μνημονίων παραμένει δημοφιλής άλλημα στη χώρα μας, όπως και η δαιμονιοποίηση της Ευρώπης και των φιλελεύθερων ελίτ στη Βρετανία και της ΗΠΑ, που οδήγησε στα γκωσιστά αποτελέσματα. Στην Ελλάδα ανακαλύψαμε τα post-truth politics νωρίτερα από τους Brexiters και τον Trump. Η ανταγωνιστικότητα κόστους της χώρας ήταν στα βάρηρα το 2009. Μέχρι το 2015 ανακτίσαμε πλήρως την απώλεια διεθνούς ανταγωνιστικότητας με όρους κόστους εργασίας που είχε καταγραφεί μεταξύ 2000 και 2009 (ισολογική βελτίωση 2009-2015: 22%, σύμφωνα με την Τράπεζα της Ελλάδος). Εκεί επίσης ανακτίσει σημαντικό κω σωρευτική απώλεια ανταγωνιστικότητας ως προς το επίπεδο τιμών (ισολογική βελτίωση 2009-2015: 10%). Όμως η συνολική ανταγωνιστικότητα παραμένει χαμηλή για άλλους λόγους, που εν μέρει αφορούν τις ανεπαρκείς μεταρρυθμίσεις: κόστος γραφειοκρατίας και συναλλαγών, ρυθμιστική και πολιτική αστάθεια, συρρίκνωση των επενδύσεων και υποεργολογία, ανεπαρκής ενσωμάτωση σε διεθνή εμπορικά δίκτυα και διεθνείς αλυσίδες αξίας, πολύ μικρό μέσο μέγεθος των ελληνικών επιχειρήσεων (που εμποδίζει

τη διεθνοποίηση τους), υψηλό κόστος χρήματος και αδυναμία πρόσβασης σε κεφάλαια λόγω των capital controls και του κινδύνου χώρας (country risk). Για όλα αυτά οι ευθύνες των μνημονίων είναι περιορισμένες σε σχέση με τις δικές μας ευθύνες και τις διαρθρωτικές αδυναμίες που προϋπήρχαν και δεν θεραπεύθηκαν.

Όσο για το χρέος, αρκεί να σκεφτείτε τα εξής. Η χώρα δεν έχει πρόβλημα δανειακών αναγκών (δηλαδή αναχρηματοδότησης και εξυπηρέτησης του χρέους) για τα επόμενα επόμενα χρόνια, καθώς οι λήξεις των ομολόγων έχουν μεταφερθεί 20 και 30 χρόνια αργότερα. Επίσης, η χώρα είναι προστατευμένη από τις αγορές, ως προς τη χρηματοδότηση του χρέους, καθώς το χρέος διακρατείται από το λεγόμενο «επίσημο» τομέα. Μετά τις διαδοχικές αναδιορθώσεις χρέους από τους εταίρους μετά το 2012, η Ελλάδα κατέληξε να καταβάλλει λιγότερους τόκους ως ποσοστό του ΑΕΠ, αν και με υψηλότερο ποσοστό χρέους/ΑΕΠ, από χώρες όπως η Ιταλία, η Πορτογαλία, η Ιρλανδία. Οι διεθνείς οργανισμοί πλέον αναγνωρίζουν ότι το κρισιμότερο δεν είναι το ποσοστό χρέους/ΑΕΠ αλλά το συνολικό μέσο ετήσιο κόστος εξυπηρέτησης του χρέους, και αυτό πλέον έχει περάσει σε ομαλό επίπεδο και ήδη χαμηλότερα από άλλες

ΘΕΩΡΩ ΤΗ ΔΙΑΚΟΜΜΑΤΙΚΗ ΨΗΦΙΣΗ ΤΟΥ 3ΟΥ ΜΝΗΜΟΝΙΟΥ ΑΠΟ 5 ΚΟΜΜΑΤΑ ΠΕΡΙΣΙ ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ ΉΣ ΚΟΡΥΦΑΙΑ ΣΤΙΓΜΗ ΠΡΟΜΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΕΥΘΥΝΗΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ - ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΠΑΡΕ ΟΛΙΓΟΝ ΜΟΙΡΑΙΟ ΤΥΧΟΔΙ-ΟΚΤΙΣΜΟ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΣΙΠΡΑ ΠΟΥ ΟΔΗΓΗΣΕ ΣΤΟ ΔΗΜΟΨΗΦΙΣΜΑ.

χώρες της Ευρωζώνης. Αυτό δεν σημαίνουν ότι το χρέος είναι μακροπρόθεσμα βιώσιμο χωρίς περαιτέρω αναδιορθώσεις - δεν είναι. Όμως οι παρεμβάσεις αφορούν το μεσοπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο διάστημα, δίνοντας μας χρόνο να προσαρμόσουμε την οικονομία μας, να φτιάξουμε το σπίτι μας.

Πιστεύετε ότι πρέπει να διαφυλάξουμε τη συμμετοχή μας στον ευρωπαϊκό πυρήνα πάσθθση. Από ποιά αντίληψη την αισιοδοξία

σας όταν έχουμε ουσιαστικά, όπως γράφατε, «κάσει τη θέση μας στο τραπέζι των αποφάσεων» που μας αφορούν; Η κατάσταση μιας χώρας που βρίσκεται στη στενή επιτήρηση των μνημονίων από μόνη της δεν εμπνέει αισιοδοξία. Η αισιοδοξία αφορά στη δυνατότητα να σταθούμε στα πόδια μας, μέσα στο ευρώ, όταν καταρρέουμε να αποφορτίσουμε από τα μνημόνια έχοντας κάνει αναγκαίες μεταρρυθμίσεις, τις οποίες το πολιτικό μας σύστημα από μόνο του ποτέ δεν θα είχε μαζέψει το θάρρος να πραγματοποιήσει. Θα έπρεπε να μας εμπνέει το παράδειγμα των άλλων χωρών που τα κατάφεραν, από την Ιρλανδία και την Πορτογαλία μέχρι την Κύπρο.

Στην αρθρογραφία σας, επίσης, εμφανίζετε αισιοδοξία για την ανάκαμψη. Πιστεύετε ότι η συνταγή «λιγότεροι περιορισμοί δαπανών και περισσότεροι φόροι» αυτής την κυβέρνηση είναι σωστή και θα μας βγάλει από την ύφεση; Η αισιοδοξία είναι μια αίσθηση υποχρέωσης και δημόσιου καθήκοντος για όσους μιλάμε και γράφουμε δημόσια. Με άλλα λόγια εάν δημόσια παρατηρήσουμε από κάθε ελπίδα καλύτερα να σιωπήσουμε. Δεν θεωρώ όμως ότι η συνταγή υποεργολογίας αυτής της κυβέρνησης μπορεί να μας βγάλει από την ύφεση. Το μόνο που πετυχαίνει είναι να βγάλει από την επίσημη οικονομία ένα μεγάλο μέρος της οικονομικής δραστηριότητας. Η πολιτική της κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ (σε συνδυασμό με τα λοιπά πεπραγμένα τους) παράγει ένα εκθροικό και πάντως αντίξοο περιβάλλον για τη δημιουργία επιχειρήσεων από τον ιδιωτικό τομέα, που είναι ο μόνος που μπορεί να αυξήσει την απασχόληση και να μειώσει την ανεργία. Αντίθετα, τα φορολογικά έσοδα έπρεπε να αυξηθούν μέσα από τη διεύρυνση της φορολογικής βάσης -δυστυχώς εδώ το ΔΝΤ έχει δίκιο. Και με τα έσοδα πρέπει να αποκτήσουμε κι ένα κοινωνικό κράτος που θα προστατεύει κι ενισχύει τους μακροχρόνια ανέργους και τους πραγματικά φτωχούς (οι οποίοι σήμερα γλιστράνε μέσα από το δίχτυ κοινωνικής προστασίας ή ότι να σπεύδει να μορτζέει πλέοντα στους συνταξιούχους επειδή αποτελούν μια εντοπίσιμη πελατειακή ομάδα.

Η κουλτούρα της συναίνεσης βοήθησε άλλες χώρες να φτιάξουν εθνικό σχέδιο διάσωσης και να «εξοκλιθούν». Αυτή η κουλτούρα δεν υπάρχει στη χώρα μας. Και για να είμαστε ειλικρινείς δεν ήταν/είναι μόνο ο αριστερός λόγος λαϊκιστικός και δικαστικός, το μεγαλύτερο μέρος του πολιτικού, μιντιακού και συνδικαλιστικού συστήματος πήρε μέρος στο «αντιμνημονιακό» πάρτι. Πιστεύετε ότι αυτή η κυβέρνηση εννοεί ειλικρινά τη συναίνεση, π.χ. για κάποια απαρτησία με ταρρυθμίση, ή εξαντλείται στη «συναίνεση για νέα φορολογικά μέτρα»; Επίσης, η ΝΔ και ο Κυριάκος Μητσοτάκης έχουν λάβει το μήνυμα; Έχω υποστηρίξει την ανάγκη διακομματικής συναίνεσης στα μεγάλα και σημαντικά. Θεωρώ τη διακομματική ψήφισή του 3ου Μνημονίου από 5 κόμματα πέρους το καλοκαίρι ως κορυφαία στιγμή ιρωτικότητας και ευθύνης του πολιτικού συστήματος - μετά τον παρ' ολίγον μοιραίο τυχοδιωκτισμό της κυβέρνησης Τσίπρα που οδήγησε στο δημοψήφισμα. Όμως, το ότι υποστηρίζω τη συναίνεση δεν σημαίνει ότι δεν αναγνωρίζω την προσπάθεια της κυβέρνησης να μοιραστεί απλώς με την αντιπολίτευση το κόστος αναγκαίων οδυνηρών επιλογών που πρέπει να κάνει. Συνεπώς η επίκληση της συναίνεσης από αυτή την κυβέρνηση των ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ δεν είναι ειλικρινής, και γι' αυτό δεν χρειάζεται και να ανατρέξει κανείς στο παρελθόν της ως δημαγωγικής και υπερφιλικής

αντιπολίτευσης. Θα ήθελα αυτή η κυβέρνηση Τσίπρα να είχε πολιτευτεί με ένα πνεύμα συναινετικής διακυβέρνησης, αναζητώντας έντιμες συγκλίσεις στα μεγάλα και σημαντικά με τα κόμματα της φιλοκυριαρχικής αντιπολίτευσης. Δεν το έπραξε, και επομένως δεν θεωρώ ότι η αξιωματική αντιπολίτευση υποχρεούται να στηρίξει τις επιμέρους επιλογές στις οποίες η κυβέρνηση οδηγεί τη χώρα. Τούτου λεχθέντος, είναι αναγκαίο η κυβέρνηση να κλείσει τη δεύτερη αξιολόγηση εντός του Φεβρουαρίου, δρομολογώντας την ένταξη στο πρόγραμμα αγορών ομολόγων της ΕΚΤ, αλλιώς οι επιπτώσεις στην οικονομία θα είναι βαρύτερες και πιθανά μη αναστρέψιμες.

Τα τεράστια προβλήματα προϋποθέτουν για τη λύση τους μια σοβαρή κυβέρνηση που θα στοχοπροσηλώνεται σε λιγότερο κράτος και στην αύξηση των επενδύσεων. Βλέπετε τις συνθήκες να «επιβάλλουν» σταδιακά τη μετεξέλιξη του ΣΥΡΙΖΑ σε σοβαρή σοσιαλδημοκρατική αριστερά; Ασφαλώς θα ήταν όφελος για τη χώρα η μετεξέλιξη του ΣΥΡΙΖΑ σε σοβαρή σοσιαλδημοκρατική αριστερά. Όμως ο ΣΥΡΙΖΑ και το στελεχειακό δυναμικό του όχι μόνο πάντοτε απείχαν αλλά και βαθιά περιφρονούσαν τις ιδεολογικές και προγραμματικές αναζητήσεις της ευρωπαϊκής σοσιαλδημοκρατίας. Γι' αυτό και την κρίσιμη ώρα αισθάνθηκαν πιο κοντά με το εθνικολαϊκιστικό ΑΝΕΛ παρά με τα κεντρικά φιλοευρωπαϊκά κόμματα. Επομένως είναι σαφές ότι το φλερτ του ΣΥΡΙΖΑ με την ευρωπαϊκή σοσιαλδημοκρατία ήταν μια ευκαιριακή μεταλλαγή, σαν την υποθέτηση από τον κ. Τσίπρα της φωνητικής χροιάς του Ανδρέα Παπανδρέου. Στην καλύτερη περίπτωση ο ΣΥΡΙΖΑ το 2016 θα μπορούσε να αποφορτιστεί σε ένα ΠΑΣΟΚ της δεκαετίας του '80. Ακόμα και αυτό ίσως να ήταν μια θετική εξέλιξη σε σχέση με τη διαδρομή του ΣΥΡΙΖΑ, πολύ απέχει όμως από το είδος της σύγχρονης ευρωπαϊκής σοσιαλδημοκρατίας που χρειάζεται σήμερα η χώρα. Ο ΣΥΡΙΖΑ από το 2015 τρέχει τα διαδοχικά καστρώκια της πραγματικότητας. Όμως επειδή δεν διαθέτει το ιδεολογικό, προγραμματικό και στελεχειακό βάθος, αδυνατεί να τα μετοχηματίσει σε λόγο και πράξη σύγχρονης σοσιαλδημοκρατικής αριστεράς. Παραμένει να μετεωρίζεται μεταξύ κυνισμού για την πάσθθση παραμονής στην εξουσία και επιστροφής στον παλιό λαϊκιστικό ΣΥΡΙΖΑ, όταν γυρίσει στα κεραμίδια της αντιπολίτευσης.

Στην επόμενη πρωθυπουργό, ποια θα ήταν η πρώτη συμβουλή που θα του δίνατε; Θα του έλεγα (αλλά ήδη το γνωρίζει): αυτό το κράτος να κυβερνηθεί χρειάζεται σχέδιο, μέθοδο, οργάνωση, σύστημα, παρακολούθηση και διαχειριστική επάρκεια. Για να παραμείνει ο επόμενος πρωθυπουργός στην εξουσία πρέπει να ηγηθεί και όχι απλώς να ακολουθεί την κοινωνία. Που σημαίνει πρέπει να συγκροτήσει με συγκεκριμένες ομάδες για χάρη του ευρύτερου ή και μακροπρόθεσμο συμφέροντος της χώρας. Για να μοιραστεί να ηγηθεί πρέπει να πείσει για την αναγκαιότητα αυτών που κάνει. Και για να πετύχει αυτό, πρέπει να απευθυνθεί και στο μυαλό και στο συναισθήμα των ψηφοφόρων.

Σε ένα άρθρο απαντάτε σε μια παλιά σας φοιτήτρια που σας «κατηγόρει» ότι σας λείπει το όραμα. Το όραμά σας σκέφτεστε να το υλοποιήσετε μέσα από την ενεργή ανάμιξη σας με την πολιτική; Το όραμά μου το διατυπώνω σε κάθε ευκαιρία και το υλοποιώ μετέχοντας στο δημόσιο διάλογο, με την αρθρογραφία μου, τη δουλειά μου στο πανεπιστήμιο, τη συμμετοχή μου σε συλλογικές πρωτοβουλίες στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Αισθάνομαι ενεργός πολίτης, ορθολογικά παθιασμένος με την ιδέα μιας ευρωπαϊκής Ελλάδας και μιας Ευρώπης που θα ξαναβρεί τη χαμένη ψυχή της και θα μπορεί να ξαναπιάσει το νήμα της ευρωπαϊκής ιδέας. Αυτό για την ώρα με καλύτερη πλήρως. **Γ**

Καθηγητής Ευρωπαϊκής Πολιτικής και Οικονομίας, διευθυντής στρατηγικού σχεδιασμού και σύμβουλος των πρωθυπουργών Λουκά Παπαδήμου και Παναγιώτη Πικραμμένου, ένας από τους πιο οξυδερκείς αναλυτές της ελληνικής κρίσης, ο Γιώργος Παγουλάτος ανάκει στην «τυχερή» γενιά, τη γενιά των σημερινών ορανατάριδων που είχαν την τύχη να δουν την οικοδόμηση μιας Ευρώπης ανοικτών συνόρων, πολλαπλών ευκαιριών και αλληλεγγύης, αισιόδοξης και ευμερούσας, που κοιτούσε με πίστη στο μέλλον. Τώρα, ως καθηγητής στο Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών και στο Κολέγιο της Ευρώπης στην Μπριζ, καλείται να δώσει απαντήσεις στα σκληρά ερωτήματα των φοιτητών της «άτυχης» γενιάς. Της γενιάς που έχουν αποκαλέσει «χαριμένη γενιά», της γενιάς που είδε μέσα σε 10 χρόνια τη ζωή της να ανατρέπεται και την Ελλάδα να αποτυγχάνει, να μοιάζει «νύχι που φεύγει». Σε αυτή την πιο μορφωμένη από συντάσεις του ελληνικού κράτους γενιά αφιερώνει το τελευταίο του βιβλίο, «Το νύχι που φεύγει 121+1 κείμενα για την κρίση» (εκδ. Παπαδόπουλος), με την ελπίδα να διαβαστεί σαν ένα δοκίμιο εθνικής αυτογνωσίας και αναζήτησης ελπίδας.

Της ΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΜΠΙΡΜΠΙΑ

Σε ποιο σημείο πιστεύετε ότι βρισκόμαστε σήμερα; Στο χαμηλότερο πριν την ανάσση, σε ένα ενδιάμεσο σημείο πριν από μια ακόμα βαθύτερη πτώση; Η μήπως το νύχι... έχει φύγει και δεν θέλουμε να το πιστεύουμε; «Το νύχι που φεύγει», ο τίτλος του βιβλίου μου, ήταν ο τίτλος ενός άρθρου μου στην «Καθημερινή» μερικές εβδομάδες πριν το τυχοδιωκτικό δημοψήφισμα του Ιουλίου 2015. Στο μυαλό μου είχα τη φοβερή τελευταία σκηνή από το Underground του Κουστουρίτσα: αριμνιόνη βαλκόνιο γλάντζε και μεθοκονάνε πυροβολώντες περήφανα και αμέριμνα στον αέρα την ώρα που το έδαφος κάτω από τα πόδια τους έχει αποκοπεί από τον ηπειρωτικό κορμό και αρμινίζει ως μικροσκοπικό νύχι μόνο του στο πέλαγος. Η Ελλάδα ήταν «το νύχι που φεύγει»: από τον ευρωπαϊκό της κορμό και προορισμό, από το θεσμικό, οικονομικό, πολιτικό και ψυχικό σύνδεσμο με την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Έχετε ζηήσει την κρίση από διάφορες θέσεις (καθηγητής, σχολιαστής) αλλά και από μέσα, ως διευθυντής στρατηγικού σχεδιασμού και σύμβουλος των πρωθυπουργών Λουκά Παπαδήμου και Παναγιώτη Πικραμμένου. Τι θυμάστε πιο έντονα από εκείνες τις ιστορικές στιγμές; Εκείνη η περίοδος ήταν μια από τις δραματικότερες της κρίσης, με την οικονομία στα βάθη της ύφεσης. Υπήρξαν πολλές οριακές στιγμές. Δυσ-τρεις φορές η διαπραγμάτευση, εντατική με αλληλεπάλλινες ολονυχτίες, έφτασε ένα βήμα πριν την κατάρρευση. Το βράδυ του Φεβρουαρίου που ψηφίζονταν το 2ο Μνημόνιο βλέπαμε μέσα από τη Βουλή της μόλωση να εκτοξεύονται και την Αθήνα να καίγεται. Μετάξυ των δυο εκλογών Μαΐου-Ιουνίου 2012 ήταν δύσκολη η αγωνία για μια πιθανή κατάρρευση των τραπεζών, που όμως με τη βοήθεια της ΕΚΤ